

УДК: 351:339.9

Інструменти просування національних інтересів України у сучасних геополітичних та глобалізаційних умовах

TOOLS FOR PROMOTING UKRAINIAN NATIONAL INTERESTS IN MODERN GEOPOLITICAL AND GLOBALIZING CONDITIONS

ШЕВЧЕНКО Наталія – доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління та права, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

SHEVCHENKO Nataliia – Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor, Professor of Public Administration and Law Department, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council», 70 Volodymyr Antonovych Str., Dnipro, 49006, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1559-1432>

DOI:

Анотація. У сучасних геополітичних та глобалізаційних умовах виникла необхідність створення ефективного механізму просування інтересів держави, інформування світової спільноти про іміджеві події, які відбуваються в нашій країні. На сьогодні світовий інформаційний простір майже не містить позитивної інформації щодо України, через що іноземці мають уявлення про Україну з викривленим змістом або у неповному обсязі. Це створює негативний імідж держави, що має відображення на політичній, економічній, туристичній, інвестиційній ситуації, що відбивається у світових рейтингах. Просування інтересів держави у світі є надзвичайно важливою справою. Основною проблемою при цьому є недосконалість державної політики, орієнтованої на просування інтересів України у світовому просторі. Метою статті є розробка пріоритетних шляхів просування національних інтересів України у глобальному просторі. У статті використано наступні методи дослідження: метод теоретичного узагальнення та конкретизації; аналіз і синтез – з метою вивчення стану досліджуваної проблематики. У статті досліджено сучасні інструменти і методи просування національних інтересів. Визначено можливості дипломатії та пропаганди як основних інструментів просування національних інтересів і формування позитивного бренду й іміджу країни. Конкретизовано важливість саме публічної дипломатії та формування її стратегії і тактики. Виділено основні характеристики пропаганди як інструменту захисту і просування національних інтересів. Досліджено примусові методи просування національних інтересів в розрізі сучасного політичного становища. У результаті проведених досліджень визначено, що світове співіснування, мирне врегулювання конфліктів та цілеспрямоване взаємне співробітництво з метою розвитку є спільними інтересами всіх країн. Таким чином, разом із просуванням своїх національних інтересів країни повинні прагнути захищати і просувати спільні інтереси в інтересах усієї міжнародної спільноти. Зважаючи на це, необхідно, щоб кожна нація вибудовувала свою зовнішню політику та свої відносини з іншими націями на основі своїх національних інтересів, які інтерпретуються і визначаються відповідно до спільних інтересів людства (цивілізації).

Ключові слова: дипломатія, інструменти, національні інтереси, пропаганда.

Summary. In the current geopolitical and globalization conditions, there is a need to create an effective mechanism for promoting the interests of the state, informing the world community about the image events taking place in our country. Today, the global information space contains almost no positive information about Ukraine. As a result, foreigners have an idea of Ukraine with distorted or incomplete content. This creates a negative image of the state, which is reflected in the political, economic, tourist, investment situation, which is reflected in world rankings. Promoting the interests of the state in the world is extremely important. The main problem is the imperfection of state policy aimed at promoting Ukraine's interests in the world. The aim of the article is to develop priority ways to promote Ukraine's national interests in the global space. The following research methods are used in the article: method of theoretical generalization and concretization; analysis and synthesis – in order to study the state of the studied issues. The article examines modern tools and methods of promoting national interests. Possibilities of diplomacy and propaganda as the main tools for promoting national interests and forming a positive brand and

image of the country are identified. The importance of public diplomacy and the formation of its strategy and tactics was specified. The main characteristics of propaganda as a tool for protection and promotion of national interests are highlighted. Coercive methods of promoting national interests in the context of the current political situation have been studied. Research has shown that global coexistence, peaceful conflict resolution and purposeful mutual cooperation for development are in the common interests of all countries. Thus, together with the promotion of their national interests, countries must strive to protect and promote common interests in the interests of the entire international community. In view of this, it is necessary for each nation to build its foreign policy and its relations with other nations on the basis of its national interests, which are interpreted and determined in accordance with the common interests of mankind (civilization).

Key words: diplomacy, tools, national interests, propaganda.

Вступ. У сучасних геополітичних та глобалізаційних умовах необхідно створити дієвий механізм відстоювання інтересів держави, інформування світової спільноти про іміджеві події, що відбуваються в нашій державі. Сьогодні світовий інформаційний простір майже не містить позитивної інформації про Україну, через що іноземці отримують уявлення про Україну зі спотвореним або неповним змістом. Це створює негативний імідж держави, що має відображення на політичній, економічній, туристичній, інвестиційній ситуації і відбивається у світових рейтингах. Просування інтересів держави у світі є надзвичайно важливою справою. Основною проблемою при цьому є недосконалість державної політики, спрямованої на просування інтересів України у світі.

Аналіз останніх досліджень. Відомі вчені, такі як А. Близнюк, В. Данн, Р. Келлі, В. Кемпфер, Л. Леонтьєва, О. Литвиненко, А. Сніжко, В. Тарасюк та інші досліджували теоретичні й практичні аспекти формування та реалізації інструментарію забезпечення національних інтересів країни. Однак зазначені питання набувають актуальності й популярності у зв'язку з розвитком геополітичних зв'язків і комунікаційних технологій у світі.

Мета статті. Метою статті є розробка пріоритетних шляхів просування національних інтересів України у глобальному просторі.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення цілей і задач національних інтересів є першорядним правом та обов'язком кожної нації. Тому для захисту своїх національних інтересів у міжнародних відносинах держави використовують різноманітні інструменти та методи. По-перше, це дипломатія. Поняття дипломатії у розмовній, публіцистичній, а іноді й у науковій лексиці вживається у багатьох значеннях, використовується інструментально, втілюючись у контексті сказаного чи написаного. Дипломатія – це мистецтво вирішення міжнародних конфліктів мирним шляхом. Дипломатія – це також техніка та майстерність, що гармонійно впливають на міжнародні відносини й підкорюються правилам і звичаям. Дипломатична діяльність завжди мала яскраво виражений ритуальний характер. У процесі розвитку міжнародних відносин відбуваються становлення інтересів держав, урядів та міжнародних організацій, тому їх представники й дипломати, виконуючи вказівки своїх урядів, використовують традиційні методи у прагненні знайти взаємоприйнятні для різних

сторін рішення, якщо це необхідно, та відстояти інтереси національного престижу.

Дипломатія складається з методик і процедур ведення міждержавних відносин. Дипломатія реалізується через мережу посольств, представництв, консульств по всьому світі. Це можуть бути як односторонній, так і багатосторонній характер відносин.

Метою дипломатії, дипломатичної служби є використання мирних і доцільних методів врахування різних інтересів, зміцнення дружніх зв'язків із союзними урядами, розвиток дружніх відносин із нейтральними країнами, а також досягнення поваги з боку інших урядів і народів. Дипломатія починається з дій певних урядових структур, державних діячів, чиновників. Міністр закордонних справ, як правило, – це головний дипломат держави. Він особисто виконує багато дипломатичних функцій: веде переговори та листування з міністрами закордонних справ і послами інших держав, аналізує й оцінює нинішню зовнішньополітичну ситуацію, повідомляє свої оцінки та пропозиції вищому керівництву країни, керує всією дипломатичною службою своєї держави. Апарат міністерства допомагає йому у цій діяльності.

Функції дипломатичних представництв можна класифікувати таким чином: представництво, інформація, переговори, захист інтересів своєї держави та її громадян, формування позитивного іміджу своєї держави в очах зарубіжних політиків та інших народів.

Поряд із традиційною дипломатією активно розвивається публічна дипломатія, яку часто називають міжлюдською (people-to-people diplomacy). Крім своєї неформальності й альтернативності, публічна дипломатія цікава безліччю форм своєї реалізації: від освітньої, наукової та цифрової до туристичної й кулінарної. Публічна дипломатія, як інструмент реалізації зовнішньої політики та просування національних інтересів, з'явилась у США і почала свою історію в середині ХХ ст., її завданням було просування позитивного образу держави за кордоном. Хоча слід зазначити, що публічна дипломатія мала свої трансформації і в період «холодної війни», коли взаємини будувалися за формулою «суб'єкт – об'єкт», але вже у ХХІ ст. вона трансформувалася у формулу «суб'єкт – суб'єкт», тобто інша сторона теж артикулювала свої інтереси і їх враховували під час ведення переговорів. Нова публічна дипломатія має орієнтацію на концепцію «м'якої сили», тому в її арсеналі відсутні інструменти, пов'язані з використанням брехні, шантажу, натиску та інші.

Публічна дипломатія ХХІ ст. достатньо широко використовує лобістські бізнес-структури для формування позитивного образу держав.

Публічна дипломатія пов'язана з формуванням та здійсненням зовнішніх політик. Вона включає в себе аспекти міжнародних відносин, що виходять за межі традиційної дипломатії; вплив урядів на громадську думку в інших країнах; міжнародну взаємодію приватних груп та корпоративних інтересів; висвітлення закордонних справ та їх вплив на політику; комунікацію між професійними комунікаторами, наприклад, дипломатами й іноземними кореспондентами; та процес міжкультурних комунікацій. Іншими словами, публічна дипломатія охоплює абсолютно всі можливі міжнародні комунікації, окрім традиційної двосторонньої дипломатії та роботи міжнародної організації: від міжнародних студентських обмінів до включення об'єктів до списку культурної спадщини ЮНЕСКО.

Класик громадської дипломатії Ніколасс Кулл виділив п'ять основних практик громадської дипломатії: слухання (уміння прислухатися до цільової аудиторії – іноземної громадськості); адвокація (просування певного меседжа чи теми); культурна дипломатія; дипломатія міжнародних обмінів; міжнародне телемовлення.

На сьогоднішній день найбільш активно розвивається цифрова дипломатія, що здійснюється за допомогою інтернет-ресурсів, соціальних мереж та блогів.

Публічна дипломатія є невід'ємною частиною життя усіх держав, і її вплив на громадську думку важко переоцінити. Окрім великих можливостей, публічна дипломатія, однак, таїть і значні загрози. Освітні та наукові дипломатичні стратегії іноземних держав можуть сприяти відтоку інтелектуальних ресурсів. Дипломатія міжнародної допомоги може призвести до небажаних політичних наслідків, а також посилити залежність держави від зовнішньої допомоги. Цифрова дипломатія створює ризики у контексті кібербезпеки та втручання у політичні процеси. Тому для держави важливі як власна багатогранна стратегія громадської дипломатії, так і стратегічне й тактичне реагування на потенційно небезпечні ситуації.

Наступним інструментом просування національних інтересів є альянси. Взагалі альянси – це угоди, засновані на довірі і співробітництві відповідно до поставлених цілей, учасники яких доповнюють у бізнес-можливостях один одного. У той же час це прагматичні союзи, де кожна зі сторін прагне отримати, насамперед, свої вигоди і переваги для одержання перемоги у конкурентній боротьбі за рахунок успішного розміщення сил і захисту або розширення ринкової території. Такі угоди зазвичай укладаються двома або більшою кількістю держав для просування та захисту спільних інтересів. Після укладання альянсу захист цих спільних інтересів стає юридичним зобов'язанням, яке держави-члени зобов'язані виконувати. Ці союзи можуть бути укладені для досягнення різних видів спільних інтересів, та їх характер залежить від типу зацікавленості, яка має бути досягнута.

Важливо констатувати, що альянси за інтересами не є стратегічними альянсами, оскільки вони

орієнтовані на вирішення коротко- та середньострокових проблем тактичного рівня. Такі альянси не вимагають від держав прийняття на себе довгострокових зобов'язань в умовах мінливої зовнішньополітичної та економічної обстановки. Можна зауважити, що альянси за інтересами є перспективною формою зовнішньополітичної діяльності. Все більша кількість держав розглядатиме участь у них як доповнення, а нерідко й як альтернативу, традиційним методам здійснення зовнішньої політики [7; 9].

Пропаганда є теж не менш важливим інструментом просування національних інтересів держави. Наприклад, хтось може використовувати цей інструмент для популяризації ідеї здорового способу життя, а хтось – для просування національних інтересів за межами країни й формування позитивного іміджу країни [1; 2; 3]. У ХХ ст. пропаганда стала основним інструментом для просування національних інтересів. Держави створили постійні агенції для систематичного використання можливостей пропаганди як інструменту національної політики. Нині жодна держава не відмовиться від такої можливості. У найзагальніших рисах будь-яка спроба переконати людей прийняти певну думку чи зробити певні дії є пропагандою.

З точки зору міжнародних відносин, пропаганда зводиться до того, щоб організувати дії урядів, спрямовані на спонукання внутрішніх груп або іноземних держав прийняти політику, сприятливу для розвитку того, хто створює пропагандистський меседж [4; 5; 6].

Виділяються такі основні характеристики пропаганди:

- систематичний фактор, дія здійснюється регулярно, а не одноразово;
- фактор впливу, тобто здійснюється певний вплив, й, оскільки він спрямований на думку чи позицію певного суб'єкта (тобто свідомість, психіку, установки), то його, на нашу думку, можна віднести до психологічних впливів;
- фактор масовості, цей вплив спрямований не на одного індивіда чи особу, а на велику кількість людей;
- елемент дії, не просто пасивний вплив, а такий, що здійснюється з метою певної дії, як наприклад, засвоєння або ігнорування певної інформації.

Примусові методи теж є основою просування національних інтересів. До примусових методів належать такі дії, як захоплення та конфіскація майна конкуруючої держави або її суб'єктів у вигляді компенсації вартості за неправомірну, з точки зору того, хто застосовує цей метод, дію: зупинення дії договорів, ембарго, захоплення суден на морі тощо. Усі ці методи є актом війни, і держава, проти якої вони спрямовані, має визначити, чи хоче вона юридично оформити ці події у стан війни, чи ні. В екстремальних варіантах ці методи можуть набувати форми військових операцій та військової окупації. Незалежно від того, наскільки суворо люди можуть критикувати війну, вона існуватиме доти, доки правителі людства не зможуть домовитися про прийнятну їй альтернативу.

Реальність така, що, як зауважив Clyde Eagleton, війна – це метод досягнення цілей. Звичайно, що світ відходить від військового врегулювання відносин,

що сприяє розвитку дипломатичної науки. Але ж є й мирні, але примусові методи впливу. До них відносяться санкції. Санкції – це обмеження для групи осіб або цілої держави, покликані покарати уряд якоїсь країни за порушення міжнародних угод та змусити відмовитися від таких дій у майбутньому. Слово *Sanctio* у перекладі з латини означає вказівку, розпорядження. Санкції можуть вводитися як однією країною щодо країни-порушника, так і цілим блоком країн, таким як НАТО чи ЄС. Погляд на санкції в контексті теорії міжнародних відносин і практичної політики є ширшим: у них бачать інструменти впливу на політику країни – порушника норм, дозволяють повернути її поведінку до необхідних та усталених рамок. Згідно одному з найбільш вживаних понять, введеному в науковий обіг у 60-ті роки, санкції являють собою дії, що ініціюються одним або декількома акторами (суб'єктами санкцій), що спрямовуються проти іншого або інших акторів (об'єктів санкцій) і переслідують одну з двох або одночасно обидві цілі: покарати порушника шляхом позбавлення його доступу до чогось, що є для нього цінним, і/або змусити його дотримуватися певних норм, які ініціатори санкцій вважають важливими [8]. Політико-економічний аналіз виходить із того, що санкції – це один із механізмів трансляції політичних преференцій одних країн, що діють у сучасному світі, або їх груп – іншим [10].

Вважаємо, що світове співіснування, мирне врегулювання конфліктів і цілеспрямоване взаємне співробітництво з метою розвитку є спільними інтересами всіх країн. Таким чином, разом із просуванням своїх національних інтересів країни повинні прагнути захищати та просувати спільні інтереси в інтересах усієї міжнародної спільноти.

Зважаючи на це, необхідно, щоб кожна нація вибудовувала свою зовнішню політику та свої відносини

з іншими націями на основі своїх національних інтересів, які інтерпретуються і визначаються відповідно до спільних інтересів людства (цивілізації).

Висновки. Становлення України як незалежної демократичної держави відбувається у період кардинальних політичних та економічних зрушень в українському суспільстві й історичних змін у системі міжнародних відносин, що характеризуються виникненням нових незалежних держав, появою нових регіональних центрів сили у міжнародних відносинах. Процес творення держави та побудови вільного громадянського суспільства в Україні збігається з її поступовим входженням у світову спільноту й пошуками нею свого місця у сучасному складному, різноманітному та суперечливому світі. З огляду на своє геополітичне становище, історичний досвід, культурні традиції, багаті природні ресурси, потужний економічний, науково-технічний та інтелектуальний потенціал, Україна може і має стати впливовою світовою державою, здатною виконувати значну роль у забезпеченні політико-економічної стабільності в Європі. Неодмінною умовою успішної реалізації Україною своїх можливостей є її активне та повномасштабне входження до світової спільноти. Долаючи кризові явища у суспільстві та прокладаючи свій шлях у світ, Україна спирається на свої фундаментальні загальнонаціональні інтереси, відповідно до яких визначаються принципи, напрями, пріоритети та функції її зовнішньої політики. Національні інтереси будь-якої держави – це конектор між життєво важливими потребами і цінностями нації та її стратегічними цілями, що реалізуються у державній політиці і сприяють розвитку нації-держави. Вони призводять до руху нації, задають цьому руху направленість на виживання, забезпечення оптимального функціонування суверенної держави і суспільної цілісності, а також їх прогресивного розвитку.

Список використаних джерел

1. Близнюк А. Гібридна війна XXI століття. Пропаганда як основна складова у політичних соціальних та етнічних протистояннях. *Интермарум : історія, політика, культура*. 2015. Вип. 2. С. 390-399.
2. Бойко О. Пропаганда. Політична енциклопедія. Київ : Парламентське видавництво. 2011. 610 с.
3. Леонтьєва Л. Є. Пропаганда як інформаційно-психологічний складник політичних процесів : монографія. Київ-Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка. 2004. 298 с.
4. Литвиненко О. В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 24.00.04. Київ, 1999. 20 с.
5. Сніжко А. Політична пропаганда як засіб взаємодії партій та суспільства. *Трибуна*. 2011. № 1/4. С.14-15.
6. Тарасюк В. Досвід правового регулювання медіа в США, Франції та Великобританії. *Держава і право. Сер. Політичні науки*. 2016. Вип. 72. С. 134-150.
7. *Advances in Policy Studies Since 1950 // Policy Studies Review Annual, Volume 10 / Ed. by W. Dunn and R. Kelly*. New Brunswick, N. J. : Transaction Publishers, 1992. 552 p.
8. Gultung, J. On the effects of international economic sanctions : With examples of the case of Rhodesia. *World politics*. 1967. Vol. 19, № 3. P. 378-416.
9. Heidenheimer, A. J., Hecl, H., & Adams, C. T. *Comparative Public Policy : The Politics of Social Choice in America, Europe, and Japan*. New York : St. Martins Press, 1990. 416 p.
10. Kaempfer, W. H., Lowenberg A. D. The political economy of economic sanctions. In *Handbook of defense economics*. Amsterdam : North Holland (Elsevier), 2007. Vol. 2. : Defence in a globalized world. P. 867-905.

References

1. Blyznyuk, A. (2015). Hibrydna viyna XXI stolittya. Propahanda yak osnovna skladova u politychnykh sotsialnykh ta etnichnykh protystoyannyakh [Hybrid war of the XXI century. Propaganda as a major component in political, social and ethnic confrontations]. *Intermarum : istoriya, polityka, kultura*, 2, 390-399 [in Ukrainian].
2. Boyko, O. (2011). *Propahanda. Politychna entsyklopediya* [Propaganda. Political encyclopedia]. Kyiv : Parlament-ske vydavnytstvo [in Ukrainian].
3. Leontyeva, L. Ye. (2004). *Propahanda yak informatsiyno-psykholohichnyy skladnyk politychnykh protsesiv* [Propaganda as an informational and psychological component of political processes] : monohrafiya. Kyiv-Lviv : Lvivskyy natsionalnyy universytet imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
4. Lytvynenko, O. V. (1999). *Spetsialni informatsiyni operatsiyi ta propahandyst-ski kampaniyi* [Special information operations and propaganda campaigns]. (Extended abstract of candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
5. Snizhko, A. (2011). Politychna propahanda yak zasib vzayemodiyi partiy ta suspilstva [Political propaganda as a means of interaction between parties and society]. *Trybuna*, 1/4, 14-15 [in Ukrainian].
6. Tarasyuk, V. (2016). Dosvid pravovoho rehulyuvannya media v SSHA, Frantsiyi ta Velykobrytaniyi [Experience of legal regulation of media in the USA, France and Great Britain]. *Derzhava i pravo. Ser. Politychni nauky*, 72, 134-150 [in Ukrainian].
7. Dunn, W., & Kelly, R. (Eds.). (1992). Advances in Policy Studies Since 1950. In *Policy Studies Review Annual*. (Vol. 10). New Brunswick, N. J. : Transaction Publishers [in English].
8. Gultung, J. (1967). On the effects of international economic sanctions : With examples of the case of Rodesia. *World politics*. (Vol. 19, 3. pp. 378-416) [in English].
9. Heidenheimer, A. J., Hecl, H., & Adams, C. T. (1990). *Comparative Public Policy : The Politics of Social Choice in America, Europe, and Japan*. New York : St. Martins Press [in English].
10. Kaempfer, W. H., Lowenberg, A. D. (2007). The political economy of economic sanctions. In *Handbook of defense economics*. (Vol. 2. : Defence in a globalized world, pp. 867-905). Amsterdam : North Holland (Elsevier) [in English].